

Ö L A Y L A R

FAKÜLTEMİZİN 94 ÜNCÜ YILDÖNÜMÜ

Siyasal Bilgiler Fakültesinin 94 üncü kuruluş yıldönümü 4. Aralık 1950 günü kutlanmıştır. Eski ve yeni mezunlarla davetlilerin iştirak ettikleri merasime, saat 17 de başlanmış ve Dekan Prof. Fadıl Hakkı Sur ilk konuşmayı yaparak, bir asra çok yaklaşan bir maziye sahip bulunan Mülkiye'nin, bu defa, memleket ve millet hizmetine yeni bir sima ile devam ettiğini, Siyasal Bilgiler Okulu'nun Fakülte haline inkılâbı ile, memleket ilim ve irfanına hizmet yolunda daha geniş imkânlarla teçhiz edildiğini söylemiş ve bu defaki yıldönümünün bu bakımdan haiz bulunduğu büyük öneme işaret etmiştir.

Fakülte Dekanı Prof. Fadıl Hakkı Sur'un konuşmasından sonra, müessesenin eski mezunlarından Prof. İsmail Hakkı Görelî en yaşlı mezun sıfatı ile konuşmuş ve müessesenin memlekete yaptığı hizmetler üzerinde durarak, idare san'atı ve siyasi ilimlerin her memlekette kazandığı önemi belirtmiş ve yeni statüsü ile Siyasal Bilgiler Fakültesinin, deruhde ettiği yeni mesuliyetleri mazısına lâyık bir şekilde ifa edeceğini söyleyerek sözlerine son vermiştir.

Son sınıftan bir öğrencinin arkadaşları adına yaptığı kısa bir konuşmadan sonra, misafirler hazırlanan büfe de izaz edilmişler ve toplantı samimi hasbîhallerle geç vakte kadar devam etmiştir.

J. P. NİBOYET

(1886 - 1952)

Paris Hukuk Fakültesi devletler hususî hukuku profesörü Jean P. Niboyet 2 mart 1952 pazar günü, iki gün süren kısa bir hastalıktan sonra fani hayata gözlerini yummuştur. Kayıp Fransız hukuk âlemi için olduğu kadar dünyanın her tarafında devletler hususî hukukuyla uğraşanlar için de büyüktür. Gerçekten, Prof. Niboyet muayyen bir ilim kolundan bahsedildiği zaman ismi derhal dudakların ucuna gelen nadir ilim adamlarındandır. Devletler hususî hukukunun hemen hemen hiçbir meselesi yoktur ki, Niboyet şahsiyetinin damgasını taşıyan hususî bir ışık altında onu inceleyip başkaları için de yeni görüş ufukları açmış olmasın. Prof. Niboyet devletler hususî hukuku ilmine belki nazariyatçı tarafından da fazla, münferit çalışmaları birleştirip bir mihver etrafında toplayıcı, tek kelimeyle «animateur» vasfıyla hizmet etmiştir. Nihayet Niboyet gerçek bir hocadır; sıcak ve dolgun sesi, canlı jestleriyle, derslerinde meseleleri nasıl basite irca ederek talebelerine sınıfta hazmettirdiğini görmek fırsatını bulanlar «takririn yerini hiçbir şey tutamaz» yolundaki iddianın boş bir lâf olmadığını tasdik etmek zorunda kalmışlardır.

1886 da Paris'te doğan Niboyet Paris Hukuk Fakültesinde Renault, Lainé, Geouffre de Lapradelle ve Pillet'nin talebesi olmuştur. Bilhassa Pillet'nin Niboyet'nin formasyonu üzerindeki tesiri derindir. 1912 senesinde hukuk doktoru olan Niboyet 1919-1920 de agrégation imtihanını vermiş, 1919 - 1926 yıllarında Strasbourg, 1927 den 1929 a kadar Lille Üniversitelerinde profesörlük ettikten sonra 1929 da Paris Üniversitesine tayin edilmiş, önce mukayeseli medenî hukuk, sonra da ölümüne kadar devletler hususî hukuku kürsülerini büyük bir ehliyetle işgal etmiştir. Yine Paris'te «Institut des Hautes Etudes internationales» deki öğretimi 1926 dan ölümüne kadar kesiksiz devam etmiştir. Üstad La Haye Devletler Hukuku Akademisinde de muhtelif yıllarda öğretimde bulunmuştur.

Prof. Niboyet tükenmeyen enerjisinden, hukuk sevgi ve bilgisinden çeşitli kollektif ilmi çalışmaları cömertce faydalandırmıştır: Devletler Hukuku Enstitüsü, «International Law Association», «Société de Législation Comparée», Paris Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü, kurucularından olduğu «Centre Français de Droit Comparé», «Société d'Etudes Législatives», «l'Association Henri Capitant pour la culture juridique française», «Sınai Mülkiyet Birliği», Fransız Medenî Kanununu Islah Komisyonu, «Centre National de la Recherche Scientifique», «l'Association des juristes de langue française» ve bilhassa kurucu üyesi bulunduğu «Comité français de droit

international privé» Prof. Niboyet'nin yorgunluk tanımayan çalışma azmine ve teşkilâtçılık kabiliyetine çerçeve olmuştur. «Répertoire de droit international» (1928-1934) gibi büyük hacimde bir ana müracaat kaynağını M. de Lapradelle'in işbirliğiyle ikmalî çalışma kudretinin müşahhas bir örneğidir. 1905 den beri yayınlanan «Revue de droit international privé» yi 1934 den itibaren «Revue critique de droit international» adıyla devam ettirerek devletler hususî hukuku sahasında doktrinin tekâmülünü, mahkeme içtihatlarını, ahdi ve kanunî hükümleri, çeşitli memleketlerde gerçekleştirilen ilmi ve teşriî çalışmaları, yayınları takip etmek imkânını ilgililere sağlamış olması Prof. Niboyet'nin minnetle anılacak hizmetleri arasındadır. Sırası gelmişken, Niboyet'nin ölümünün dergiyi neşirden alıkoymadığına, Lille Hukuk Fakültesi devletler hususî hukuku profesörü H. Batiffol'un hocasından emaneti devraldığına ve derginin 1952 nin ilk üç aya ait birinci sayısının zamanında ve aynı muhteva dolgunluğuyla yayınlandığına işaret etmek isteriz. Bu, ilmi çalışmaları, fani insan hayatının ölçüleriyle hudutlandırmayıp nesilden nesile devredilen bir emanet şeklinde canlı tutmasını bilen Fransız hukukcuları hesabına takdirle kayda değer bir keyfiyettir.

Prof. Niboyet'nin muhtelif ihtisas dergilerinde ve Recueil Sirey'de yayınlanan geniş sayıda makaleleri ve mahkeme kararlarını tahlil ve tenkid eden doktrinal notları dışında kalan eserlerinin başlıcaları şunlardır: 1924 de hocası Pillet ile birlikte kaleme aldığı «Manuel de droit international privé» nin Pillet'nin ölümünden sonra 1928 de çıkan ikinci tab'ı yalnız Niboyet'nin imzasını taşımakta ve onu tedricen Pillet'nin beynelmilelci görüşünden realist bir milliyetçi devletler hususî hukuku anlayışına götüren zihni vetirenin ilk belirtilerini aksettirmektedir. «Répertoire de droit international» a yukarıda işaret etmiştik. Prof. Niboyet'nin La Haye Devletler Hukuku Akademisinde verdiği «irade muhtariyeti nazariyesi» (1927), «hukukî bakımdan mükerrer vergiler» (1930), «devletler hususî hukukunda milletlerarası adaletin rolü: kanunlar ihtilâfı» (1932), «devletler hususî hukuku diplomatik andlaşmalarında mütekabiliyet mefhumu» (1935) başlıklı seri konferansları vuzuh ve derinliği telif etmeği başarmış monografilerdir. Kesif bir ilmi çalışma hayatının son merhalesinde üstadın inceleyici ve inşacı dimağının ahenkli bir bütün halinde kurduğu doktrin yapısını 1938-1950 yılları arasında ikmal ettiği 6 ciltlik «Traité de droit international privé français» adlı en büyük eserinde buluyoruz. Fransız Medenî Kanununu ıslah komisyonu üyesi Niboyet bu münasebetle hazırladığı «Fransız devletler hususî hukukunu tedvin tasarısı» yla şahsî doktrininin teşriî sahada teyide mazhar olmasını da arzulamıştır.

Prof. Niboyet'nin devletler hususî hukuku sisteminin bütün hususiyetlerini böyle bir kroniğin dar çerçevesi içinde belirtmeğe imkân yoktur. Zira o hemen hemen zihin yordduğu her meselede, bazan aşırı sistemleştir-

tirme endişesiyle müsbet hukuku zorlama bahasına da olsa, şahsî neticele-
re varmış ve bunları cesaretle müdafaa etmekten çekinmemiştir. Bununla
beraber. Niboyet doktrininin başlıca hususiyetlerinin birkaçına olsun temas
etmeyi faydasız saymıyoruz:

Prof. Niboyet'nin doktrini herşeyden önce mülkî ve milliyetçi bir dok-
trin olarak vasıflandırılmak gerekir. Gerçekten, kökü D'Argentré'ye daya-
nın uzun bir hukuk geleneğinin son temsilcisi olan Niboyet Traité'sinin
önsözünde «mülkîlik prensibinin, hakikatte, hali ve geleceği geçmişe bağ-
lıyan bir hukukun üzerine inşa edilebileceği tek sağlam kaya olduğunu»
söylemektedir. Bu kadar mutlak bir görüşün tabii neticesi, hukukun şahsî-
liği prensibini, mer'iyet sahasının imkân mertebesinde dar tutulacağı bir
istisna telâkki etmektir. Nitekim Niboyet hukukun şahsîliği prensibinin
tatbikatını «mülkîlik prensibinin istisnaları» başlığı altında incelemektedir
(Cours de droit international privé, 1946, s. 442).

Prof. Niboyet'nin doktrini baştan aşağı millî menfaatlere ecnebi men-
faatlerin üstünde yer vermek endişesinden mülhemdir: Üstad «mudil bir
kanunlar ihtilâfında ilgililerden biri yararına Fransız Kanununu tatbik
etmek icap ediyorsa bu kanun sırf bu durum icabı, şahsî statüleri ne olur-
sa olsun, bütün diğer ilgililere teşmil edilmek gerekir. Bahis konusu olan,
bir ihtilâfın siyasî bir hal tarzına bağlanmasıdır, bu da bizim devletler hu-
susî hukuku anlayışımıza tamamen uygundur» diyerek (Cours....., s. 566)
işin içine Fransız menfaatleri karıştığı zaman ihtilâfın hallinde siyasî me-
todu hukukî metoda tercih ettiğini açıklamaktadır. Niboyet'nin kalemin-
den çıkan Fransız devletler hususî hukukunu tedvin tasarısında da aynı
görüşe açıkca yer verilmiştir (Mad. 32: «evlenmenin, boşanmanın ve ay-
rılığın hükümleri, eşlerden birinin hali Fransız kanunuyla idare edildiği
takdirde her iki eş için de bu kanuna tabidir»; Mad. 34: «ana babadan biri-
nin veya çocuğun hali Fransız kanununa tabi olduğu takdirde sahih yahut
tabii nesep bu kanunla tanzim edilir. Hiçbirinin hali Fransız kanununa ta-
bi olmadığı takdirde sahih yahut tabii nesep çocuğun haline tatbiki gere-
ken ecnebi kanunla tanzim edilir»).

Prof. Niboyet'ye has bir hususiyet de kanun ihtilâfları, makam ihti-
lâfları ve kaza mercileri ihtilâfları arasında yaptığı tefriktir. Ana eseri o-
lan Traité'sinin plâni bu tefrike dayanmaktadır. Devletler hususî hukuku-
nun topunu kavramak iddiasında olan hemen bütün eserlerde kaza merci-
leri ihtilâflarına az çok geniş bir yer verilmekte ise de bunlar dışında kalan
makam ihtilâfları tamamen meskût geçilmekte veya bunlara **locus regit
actum** kaidesinin izahı vesilesiyle şöylece temas etmekle yetinilmektedir.
Niboyet Traité'sinde 250 sayfalık geniş bir yer ayırarak bu konuyu Fransız
mevzuat ve tatbikatı bakımından esaslı şekilde incelemiştir. Bundan son-

ra devletler hususî hukukunun kadrosunu tayin konusunda fikir yoracak olanların, Niboyet'nin genişlettiği çerçeveyi kolay kolay göz önünde tutmamazlık edemeyecekleri tahmin olunabilir.

Prof. Niboyet hocası Pillet'yi takip ederek hukukî durumların ihdasının bu durumların milletlerarası müessiriyetlerinden ayrılması ve bu iki sahanın farklı muameleye tabi tutulması üzerinde ısrarla durmuştur (Traité..., cilt III, 1944, s. 284 ve müt.). Bu tefrik sayesinde, mülkî hukuka uygun olarak ihdas edilen bir hakkın milletlerarası sahada tanınmasına, başka bir deyimle **extraterritorial** neticeler doğurmasına Niboyet kanunların mülkiliği prensibine dayanan sistemi içinde, bu sistemi aksatmaksızın, yer verebilmiş ve amme intizamının müdahalesinin niçin her zaman aynı şiddette olmadığını izah edebilmiştir.

Prof. Niboyet ahdi münasebetlere tatbik edilecek kanunun tayini hususunda Fransız mahkemé içtihatlarının mefruz iradeye verdikleri aşırı ehemmiyeti şiddetle ve haklı olarak tenkid etmekte ve şöyle demektedir: «Kanun vazı, mevcut olmayan bir iradenin maskesi arkasına gizlenecek kadar mürai olmak ihtiyacında değildir. Bazı şeylere karar vermek istiyorsa mesuliyetini yüklensin ve açıkca söylesin. Sarih, hiç değilse zımnî bir irade mevcut olmadığı takdirde kanun vazı bir hal tarzı ilham etmek hakkına sahiptir. Mefruz irade mevcut değildir, karineler kanunî karinelerdir, artık iradeden bahsedilemez» (Cours....., s. 616).

Niboyet'nin, yukarıda işaret ettiğimiz, kanun ihtilâflarının hallinde biri siyasî, diğeri hukukî olmak üzere iki rejimin yanyana mevcudiyetine imkân veren metodu hükmi şahısların tâbiyeti meselesinde de tatbik sahası bulmuştur. Kafasını kurcalayan meseleyi 1927 de «Şirketlerin gerçekten tâbiyeti varmıdır» başlıklı bir makaleyle (Revue de droit international privé) ilim aleminin alâkasına arzeden Prof. Niboyet hükmi şahısların siyasî allejansı ile hukukî statüsü arasında gözettiği fark üzerinde ısrarla durmuş, başlıca Birinci Cihan Harbi sonrası Fransız mahkeme içtihatlarına istinat ederek hükmi şahısların tâbiyetinden değil, ancak siyasî allejansından bahsedilebileceği tezini hararetle müdafaa etmiş ve siyasî allejansın tayininde idare merkezinin değil, ancak fiili kontrolün kıstas olabileceğini iddia etmiştir.

Vareilles - Sommières, Bartin, Pillet'den sonra Fransız devletler hususî hukuku ilminin altın zincirine yeni bir halka olarak katılan Niboyet, Prof. Pierre Louis - Lucas'nın dediği gibi «Fransız devletler hususî hukuku ilminin adeta resmî temsilcisi», Paris Hukuk Fakültesinin yeri kolay kolay doldurulamıyacak «ni beau, ni bon Niboyet» hocasıydı. Fransa içinde ve dışındaki meslektaşlarıyla talebeleri hatırasını ve eserini canlı tutmasını bileceklerdir.

İlhan UNAT